

شکل ۶ - تصویر الهه فراوانی - مکتوف در
 تپه سراب نزدیک کرمانشاه - متعلق به حدود
 ۶۰۰۰ سال پیش از میلاد . موزه ایران باستان -
 ارتفاع مجسمه ۶ سانتیمتر

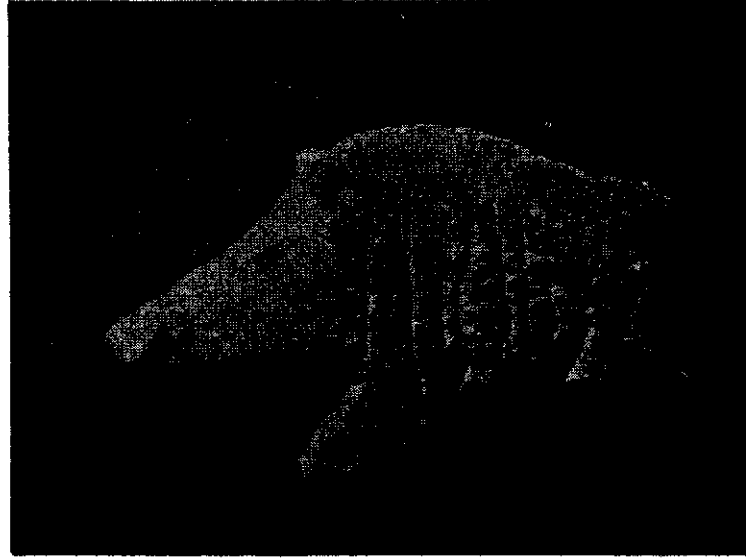
دکتر عیسی بی‌نام
 استاد دانشکده ادبیات

نونهانی از : شاهکارهای هنری ایران از هشت هزار سال پیش

ولی با وجود تمام این پیدایشها هنوز معلوم نیست اقوامی که این تمدن را در این سرزمین بوجود آوردند از چه نژادی بودند . آیا آنها مردمانی بودند که در همان سرزمین بوجود آمده بودند ، یا از محل دیگری بآن نواحی مهاجرت کرده بودند .

قطعاً خوانندگان میگویند چه مانعی دارد که در همان سرزمین بوجود آمده باشند . ولی باستان‌شناسان ناچارند بگویند از محل دیگری به آن سرزمین آمده‌اند ، چون مثلاً در شهرهایی مانند شهر شوش ، قدیمترین آثاری که روی زمین بکر بدست آمده بقدری از نظر ارزش هنری عالیست ، که قطعاً از مردمی بوده‌است که لااقل چندین هزار سال مدنیت را پشت سر گذاشته بوده‌اند . اگر بنا بود این مردم در همان محل

در سالهای اخیر ، هنر قدیم ایران بیش از سابق مورد توجه خارجی‌ان واقع گردیده . در حقیقت در حدود نیم قرن قبل از جنگ اول جهانی ، دستجات متعدد محققان ، کاوش‌کنندگان و هیئت‌های علمی مأمور از طرف دانشگاه‌ها یا موزه‌ها ، خاک بین‌النهرین را زیرورو کردند ، و آثار زیادی از زیر خاک آن بیرون آوردند ، و طبعاً با کشف این آثار بود که نتیجه گرفتند که بین‌النهرین اولین مرکزی بوده‌است که تمدن نوع بشر در آن بوجود آمده است ، و این نتیجه را کتیبه‌های متعددی که در آن سرزمین پیدا شده‌بود تأیید میکرد . در واقع برای نخستین بار مقدمات ایجاد خط میخی در سومر ، و خصوصاً در شوش و نواحی مجاور آن ، مانند شهرهای اور ، اوروک ، جمدت نصر و غیره ، فراهم شده بود .

شکل ۲ - تصویر يك خوك وحشی - مكشوف در تپه سراب نزدیک کرمانشاه - متعلق به حدود ۶۰۰۰ سال پیش از میلاد

شکل ۳ - مجسمه زن اسپانیولی کار « لورنس » - ۱۹۳۹

بوجود آمده باشند لازم میبود آثاری از زمانهاییکه هنوز هنری نداشتند، و در جستجوی راهی برای پیدا کردن هنر و تمدن بودند کشف گردد.

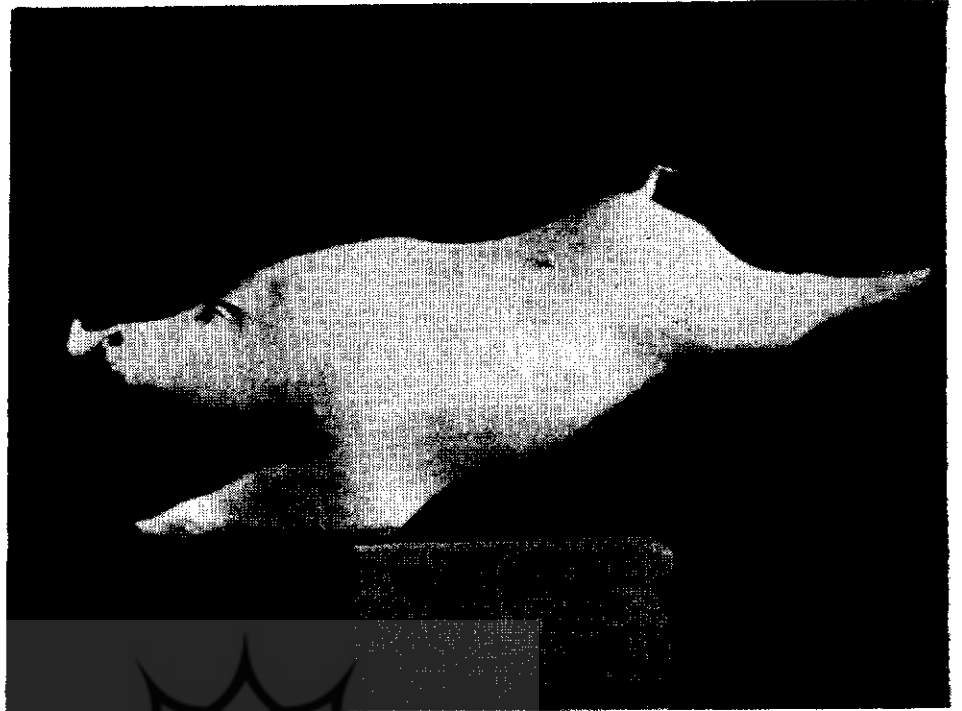
این آثار در جستجوی اولیه در شهری مانند کاشان بدست آمده، و تدریجاً نظایر آن در بسیاری از نقاط ایران از زیر خاک بیرون میآید، و این امر باعث شده است که در حال حاضر فرانسویان با سرپرستی دانشمند معروف آقای پروفور گبرشمن، و ایتالیاییها با راهنمایی شرق شناس و باستان شناس شهیر آقای پروفور توجی، و امریکاییها با سرپرستی هیئتهای متعدد از دانشگاهها یا موزههای آن کشور، علاقمند بتفحصات در خاک ایران شده اند. پیدایشهای زیویه، حسنلو و مارلیک باعث تأیید این نظر و تشویق آنان در راه کاوشهای علمی گردید.

اخیراً در تپه سراب نزدیک کرمانشاه دو مجسمه کوچک از گل پخته کشف گردید، که دو نمونه از شاهکارهای هنری هشت هزار سال پیش میباشد. این دو شاهکار اگر بدست قاچاقچیان افتاده بود از بین میرفت، زیرا آنها فقط بطلا، خصوصاً به جامهای زرین، و مجسمههای گاو و قوچ، علاقه دارند، و بقیه اشیائی که بدستانشان میرسد توجه آنها را بخود معطوف نمیسازد (شکلهای ۱ و ۲).

بسیار قابل توجه است که دیده شود مردمیکه ۸۰۰۰ سال پیش در تپه سراب سکونت داشته اند مجسمههایی ساخته اند، که امروز در میان هر نوع « بینال » یا نمایشگاهی از هنر جدید، خود را غریبه نمیدانند. حق این است که موزه ایران باستان

برای این دو مجسمه کوچک يك قفسه بخصوص تخصیص دهد، و آنرا طوری روشن کند که توجه تماشا کنندگان را بخود جلب کند. در واقع زنی که در شکل شماره (۱) نشان داده شده بدست هنرمندی ساخته شده، که کاملاً بهنر خود مسلط بوده. تناسب خطوط کاملاً رعایت شده، و اگر این مجسمه سر ندارد برای این است که نشی از شخص معینی نیست، بلکه تصویر الهه ایست، الهه آبادانی و فراوانی، که شیر در پستانهایش لبریز است، و فراوانی و قدرت و شادی از آن تراوش میکند. شاید وقتی هنرمند این مجسمه را ساخت، و بسر او رسید، وحشت داشت که سری برای او بسازد، زیرا در واقع مگر میتوان برای الهه سری ساخت. مگر نه اینکه الهه با انسان شباهتی ندارد، و چیزی مافوق انسانهاست.

مجسمه ساز فرانسوی « لورنس » در سال ۱۹۳۹ زن اسپانیولی را بهمین صورت نقش کرده (شکل ۳). او هم از نمایانند

راست : شکل ۴ - مجسمه گراز - کار «پومیون» - ۱۹۲۵
چپ : شکل ۵ - دسته چاقویی که دراستخوان تراشیده شده و تیغه آن ازسنگ است این دسته چاقو انسانی را درحال تواضع درمقابل خداوند نشان میدهد و ازتپه سبک درمجاورت شهرکاشان پیدا شده - ۴۴۰۰ پیش از میلاد - موزه ایران باستان

آش میخورده ، از دوشاخ بزکوهی استفاده نموده ، و آنرا بصورت مارپیچ بزرگی درآورده ، درحالیکه خود حیوان نسبت بشاخهایش بسیار کوچک نشان داده شده . درواقع چیزی که در بزکوهی بیش از همه توجه انسان را بخود جلب میکند همان شاخهای بلند اوست . مگر درهمین سالهای اخیر پیکاسو ومقلدانش چشم وبینی ودست وپا وحتی پستانهای انسانرا ازهم تفکیک نکردند وهر کدام را بمیل وسلیقه خودشان درهرمحلی که خوششان آمد قرار ندادند . بسیاری از ما هنوز از بعضی از این گونه کارهای نقاشانی مانند پیکاسو سردرنیاورده ایم ، ولی کار نقاش تل بکون فهمیدنی است ، زیرا بقدری شاخهای این حیوان اورا مجذوب ساخته که جز آن چیزی ندیده ، و آنرا موضوع تزئین ظرف خود قرار داده است (شکل ۶) . بنابراین شاید بتوانیم آن مطلب را که بارها بزبان آورده شده تکرار کنیم که دراین عالم هیچ چیز تازه نیست ، و یا این جهان کهنه تر از آن است که من وشما تصور آنرا میکنیم .

ملاحظه فرمائید هنرمند مارلیک گاو را بچه صورت درآورده است (شکل ۷) . این گاو باخرس سفید هنرمندفرانسوی قابل مقایسه است (شکل ۸) . گاو مارلیک ازحدود سه هزارسال پیش است واگر شما میتوانستید عکس رنگین آنرا ببینید بیش از این ازدیدن آن لذت میبردید .

صورت آن زن وحشت داشته ، زیرا صورت اورا چنان زیبا مبینداشته که بخود اجازه طرح آنرا نمیداده است . هنرمند سرابی یگ خوک وحشی نیز باگل ساخته (شکل ۲) و برای نشان دادن پشمهای بدن او خطوط غیرمنظمی کشیده . مجسمه ساز فرانسوی «پومیون» درسال ۱۹۲۵ همان گراز را بهمان سبک درسنگ تراشیده (شکل ۴) . مثل اینکه این دو گراز باهم برادرند یا طرز فکر هنرمند هشت هزارسال پیش با هنرمند قرن بیستم یکی بوده است .

دسته چاقویی که دراستخوان تراشیده شده و درپائین ترین طبقات تپه سبک درمجاورت کاشان کشف گردیده متعلق به ۴۲۰۰ سال پیش از میلاد است . دراینجا انسانی درمقابل خداوند درحال تواضع ایستاده . تیغه چاقو از سنگ چخماق بوده ، زیرا درآن زمان انسان هنوز بوجود فلزات پی نبرده بوده است ، یا لاقبل نمیتوانسته است از آن برای ساختن تیغه چاقو استفاده کند . بااینحال این دسته چاقورا دراستخوان باکمال مهارت تراشیده است (شکل ۵) .

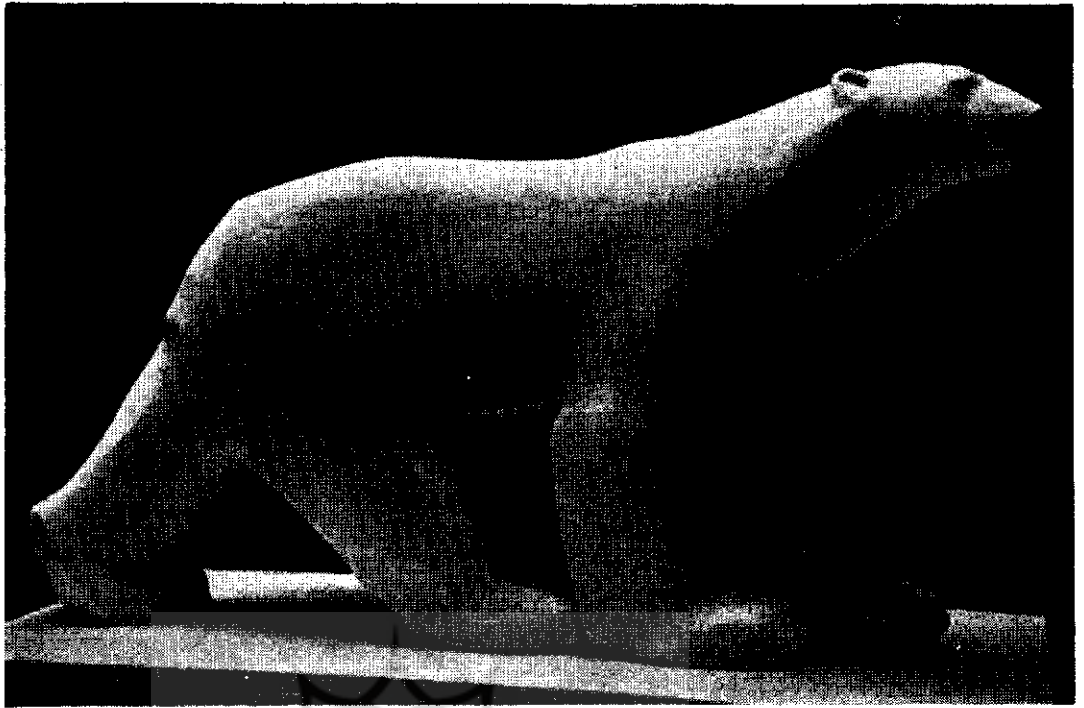
در تل بکون ، نزدیک تخت جمشید ، درحدود شش هزار سال پیش ، هنرمند نقاش برای زینت کاسه ای که در آن آب یا

شکل ۶ - کاسه سفالین منقوش که از قل باکون
 نزدیک تخت جمشید پیدا شده و متعلق به ۳۶۰۰
 سال پیش از میلاد است . روی این ظرف نقش
 شاخ‌های بزگوهی بصورت تزئینی دیده میشود .
 موزه ایران باستان

شکل ۷ - گاو مارلیک - کلکسیون شخصی
 در نیویورک . ارتفاع ۱۰ سانتیمتر

شکل ۸ - خرس سفید کار فرانسوی
پومیون هنرمند فرانسوی - از مرمر سفید

در کدام مغازه‌ای از مغازه‌های تهران ظرف زیبایی نظیر آنچه که هنرمند کاشی در تپه سیلک، در سه هزار سال پیش، بوجود آورده می‌توانید پیدا کنید (شکل ۹). این ظرف را آریائیاها هنگام ورودشان به تپه سیلک در حدود ۱۰۰۰ سال پیش از میلاد از گیل ساختند و بکوره بردند و سپس بعد از انجام مراسم مذهبی در آن آب متبرکی ریختند، و کنار مرده‌ای در گوری قرار دادند، و آقای پروفیسور گیرشمن آنرا از آن گور بیرون آورده، و بموزه ایران باستان سپرد، تا شما بتوانید آنرا ببینید، و نتیجه‌ای که میل دارید از دیدن آن بگیرید.

* * *

از مقایسه این کارها باین نتیجه میرسیم که هنرمندان سرزمین ایران از حدود ۸۰۰۰ سال پیش شاهکارهایی بوجود آورده‌اند که حتی امروز هم ما از دیدن آن لذت می‌بریم. بهمین دلیل است که امروز تعداد زیادی از محققان خارجی توجه خود را بخواست کشور ما معطوف ساخته‌اند، و در صدد برآمده‌اند در نقاط متعددی تقاضای کاوشهای علمی بنمایند، و مقامات مسئول داخلی نیز، در حدود اعتباراتی که در اختیارشان قرار داده شده، از اهمیت تحقیقاتی که ممکن است بوسیله دانشمندان ایرانی در این زمینه بعمل آید بی‌اطلاع نیستند، و هیئتهای متعددی بنقاط مختلف اعزام داشته‌اند، و امید است بزودی کاوشهای علمی بدست ایرانیان مجدداً شروع شده، نتایجی نظیر نتایج حاصله از کاوشهای مارلیک، و شاید حتی بهتر از آن بدست آورند.

شکل ۹ - ظرف سفالین مکشوف در تپه سیلک مجاورت شهر کاشان. از قرن یازده پیش از میلاد - موزه ایران باستان

